

Gespletenheid Riefenstahl is boeiend

Kester Freriks

Zaterdag gaat 'Amazones' in première, een stuk over Leni Riefenstahl van Gerardjan Rijnders: "Ik begrijp waarom ze zich verzet tegen het oprakelen van haar naziverleden."

Cineaste Leni Riefenstahl zit achter haar montagetafel uit de jaren dertig. Ze praat op monter toon over haar passie voor film, de camerastandpunten en over het befaamde toneelstuk Penthesilea (1807) van Heinrich von Kleist dat ze graag wil verfilmen. Met zichzelf in de hoofdrol, van de amazonekoningin Penthesilea die met haar honden de Griek Achilles doodt en opeet.

Voordat er ook maar iets is gezegd reageert Riefenstahl plots vol venijn: "De film Olympia was een opdracht! Kon ik niet weigeren. Niemand kon de Führer iets weigeren. Dat was zelfmoord geweest. Ik heb die opdracht briljant uitgevoerd. Mijn droom, mijn enige droom was, is... Penthesilea."

Het is een scène uit het toneelstuk Amazones voor het Ro Theater, geschreven en geregisseerd door Gerardjan Rijnders. Rijnders kwam op het idee van zijn toneelstuk bij lezing van een biografie over de Duitse cineaste en fotografe Leni Riefenstahl (1902-2003), waarin staat dat Penthesilea haar geliefde toneelstuk is. Ze wilde het in Libische woestijn verfilmen, onder de strakblauwe luchten en met de harde contouren van de zandheuvels als achtergrond.

Rijnders: "Het zou een echte Riefenstahl worden met opvallende camerastandpunten, zoals ze die eerder had gebruikt in Triumph des Willens (1935) over een Neurenbergse NSDAP-partijdag en Olympia uit 1936 over de Olympische Spelen in Berlijn. Haar films vallen op door een fascistoïde esthetica waarin verheerlijking een grote rol speelt. Ze verheerlijkte de lichamen van sportlieden en bergbeklimmers."

Riefenstahl had een fascinatie voor fysiek avontuur. En natuurlijk voor het nazisme. "Hitler en Goebbels waren haar persoonlijke vrienden. Maar Goebbels was tegen de verfilming van Penthesilea, want hij wilde alleen maar vrolijke films voor het Duitse volk. Uiteindelijk kreeg ze rechtstreeks het geld van Hitler. De oorlog brak uit, de film ging niet door."

Tijdens een repetitie in het theater van het Ro blijkt hoe Rijnders Amazones monteert. Actrice Sylvia Poorta, die een opvallende gelijkenis vertoont met Riefenstahl, leidt vanaf haar montagetafel de verfilming. Tegelijkertijd vertolkt actrice Fania Sorel als de hogepriesteres van de amazones met een groep spelers het drama van Von Kleist. Een cameraman legt de beelden vast die op grote doeken worden vertoond. Film en toneel versmelten.

Rijnders ziet een belangwekkende overeenkomst tussen Riefenstahl en Penthesilea: "Ze nemen het niet nauw met de waarheid. Penthesilea mag niet verliefd worden op een man, dat eist de wet van de amazonen. Dat ze toch verliefd wordt op Achilles drijft haar tot waanzin."

Het schoonheidsideaal van Riefenstahl ligt in Duitsland onder vuur, al sinds de jaren dertig. Rijnders: "Er is gezegd dat ze de werkelijkheid heeft verdraaid; haar esthetiek is verdacht."

De regisseur trekt zich daar niets van aan en kopieert haar beeldtaal: "De cameraman neemt een laag standpunt in, zoals Riefenstahl dat ook deed. En de beelden zijn overwegend in zwart-wit. De Duitse sfeer van de jaren dertig zit er dan meteen in."

Boeiend in Rijnders' tekst is de telkens oplaaierende discussie over Riefenstahls beladen verleden. Af en toe slaan haar acteurs, zoals de regisseur het noemt, "aan het muiten". Ze verwijten haar dat ze Hitlers Reichsparteitag tot goddelijke hoogte verheft.

Na de oorlog is Riefenstahl gerehabiliteerd, alleen voor haar leugen rondom Tiefland, opgenomen tussen 1940 en 1944, is ze gestraft. Ze beweerde dat ze de zigeuners die als figuranten optraden in die film na de oorlog levend heeft teruggezien. Dat is niet zo. Ze overleefden het concentratiekamp niet.

Rijnders: "Wat Riefenstahl zich niet wilde herinneren, dat verdrong ze. Haar gespletenheid maakt haar tot een theatrale figuur. 'Waarom valt iedereen me altijd weer lastig...?' vraagt ze zich telkens af."

Een heel andere behandeling kreeg de acteur Bernhard Minetti, vertelt Rijnders. "Die was tijdens de oorlog verbonden aan het Berlijnse Staatstheater en trad op in een propagandafilm voor het nazisme. Toch groeide hij in de jaren negentig uit tot held van de linkse elite. In Tiefland zien we dat hij Leni Riefenstahl als actrice kroont met een diadeem."

Rijnders kan de opstandigheid begrijpen waarmee ze zich verzet tegen het oprakelen van haar naziverleden. "Ik laat de inspanningen zien die ze zich getroost om Penthesilea te kunnen verfilmen. Mislukking is haar een gruwel. Ze leeft in de waan dat ze de film daadwerkelijk maakt. Ze zegt: 'Mijn droom is geen droom!'"